

TOPLUMSAL ROLLERİN VE SOSYAL YAPININ OLUŞTURDUĞU EKONOMİK SORUN: YOKSULLUK

Economic Issue Caused by Social Roles and Social Structure: Poverty

Kemal Buğrahan ÜNLÜER*

Başvuru Tarihi : 17/07/2020

Kabul Tarihi : 8/12/2020

Öz

Toplumsal bir sorun olan yoksulluk, çeşitli yönleriyle çalışılan bir kavram olmasına karşın tanımlanması ve sınırlandırılması oldukça güçtür. Bahsedilen yoksulluk problemi hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde oldukça küresel şekilde ele alınmasına rağmen kültürel, ekonomik ve coğrafi farklılıklar ile farklı şekillerde tanımlanmıştır. Fakat son yıllarda yaygınlaşan küresel bakış açıları ve çözümler yoksulluk kavramını anlamayı eskiye göre kolaylaştırmaya başlamıştır. Bahsedilen toplumsal sorunun anlaşılmasında farklı yönlerde ele alınması etkili olmuştur. Bu farklı alanlarda kentsel ve kırsal yoksulluk ve kadının yoksullaşması gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Araştırılan bu kavramlar bahsedilen sosyal sorunun apayrı yönleriyle ele alınmasına katkıda bulunmuştur. Bu araştırmalar günümüzde yoksulluk problemi mücadelesinde kadınların önemli bir yeri olduğunu göstermiştir. Türkiye’de ve diğer ülkelerde günümüzde bile kadınların eğitime,

Abstract

Although it is a concept studied in various aspects; poverty is a social problem which is very difficult to define and restrict. Despite poverty problem is addressed both in Turkey and foreign countries globally; cultural, economic and geographical differences are defined in many different ways. However, global perspectives and solutions that have become widespread in the recent years have started to make it easier to understand the concept of poverty than before. Addressing the social problem mentioned before in different ways has been effective in understanding the problem. Concepts such as urban and rural poverty and women’s impoverishment have emerged in these different areas. These concepts were researched and by that this social problem has been analyzed from different aspects. These studies have shown that nowadays women have an important place in the fight against poverty. In other countries and Turkey, it can be seen that even today women

* Sosyal Hizmet Uzmanı,bugrahanunluer2098@gmail.com ORC ID: 0000-0002-7256-6850

iş olanaklarına daha az ulaştığı görülmüştür. Dolayısıyla kadınların erkeklere oranlara hem yoksullukla mücadele etme oranı hem karşılaşma riski daha fazladır. Bu risk kırsal ve kentsel bölgeler fark etmeksizin ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, bahsedilen yoksulluk problemi içinde yer alan toplulukların ve toplum içindeki bireylerin, aslında birbirleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kentsel Yoksulluk, Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu

have less access to education and job opportunities when compared to men. Therefore, women are disadvantaged when it comes to struggle with poverty or encounter poverty when compared to men. The risk exists regardless of living in rural or urban areas. This article aims to reveal that the communities involved in the mentioned poverty problem and the individuals in the society are inter-related.

Keywords: Female Poverty, Poverty, Urban Poverty, Women

Giriş

Yoksulluk, evrensel boyutlarda ele alınması gereken önemli bir sosyal sorundur. Bu toplumsal sıkıntı farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve çeşitli görüşlerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu görüşler İngiltere’de süregelen endüstri devriminin yarattığı yoksul sınıfın sorunlarını tarif etmek ve onların bu sorunlarına çözümler sunmak için ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerde yoksulluğun boyutlarına değinilmiş ve bu boyutlar kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bahsedilen yoksulluk problemi eşitsizlik, adaletsizlik, işsizlik ve cinsiyetler arası eşitsizlik şeklinde kavramlarını içerisinde barındıran bir olgudur.

Kentsel yoksulluk kavramı da bunları içerisinde barındıran bir kavram olarak yerini almaktadır. Kentsel yoksulluk kavramı bizlere hızlı sanayileşmenin ortaya çıkardığı bir sosyal sorundur. Bu sosyal sorunun çözümünde ise tüm kuruluşlar ve kurumlar eş güdümlü çalışmalı ve toplumsal sorunun çözümünde hem genel hem özel çalışmalara dikkat edilmelidir.

Cinsiyetler arası eşitsizlik ise Türkiye’de ve diğer ülkelerde görülmekte, yoksulluk sorununda ise oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Cinsiyetler arası yapılan gayri müsavî uygulamalar, iş bulmakta kadınların yaşadıkları sorunlar 1900’lu yıllarda ‘yoksulluğun kadınlaşması’ kavramını ortaya koymuştur. Ek olarak dünya nüfusünde yoksul kişilerin çoğunlukla kadın olması da bu kavramın ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Kadınların yoksullaşmasında toplumların bakış açısı, iş bulmalar da yaşadıkları problemler onların ekonomik bağımsızlıklarını negatif yönde etkilemektedir. Bu durumda cinsiyetler arası ekonomik eşitsizliğin temelini meydana getiren bir durumdur. Bu ekonomik eşitsizlik kadınlar üstündeki görünümünün birçok farklı nedeni ve sonucun ürünüdür. Evin içindeki işlerin kadına yüklenilmesi, ataerkil sistemin varlığı gibi durumlar nedenleri oluşturmaktadır.

Nedenler farklı sonuçlarla karşımıza çıkmakta ve yoksulluk alanına farklı boyutlar getirmektedir. Bu boyutlarda kadın yoksulluğunun gizli olması üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada yoksulluk kavramının, kentsel yoksulluğun, toplumların cinsiyetlere perspektifinin ve kadın yoksulluğunun üzerinde durulacaktır.

1. 'Yoksulluk' Kavramı

Yoksulluk kavramı, insanlık tarihinde önemli bir noktada yer almış; çeşitli şekillerde vasıflandırılmıştır. Yoksulluk, zaman içinde ekonomik ve toplumsal yapıların değişmesi nedeniyle tanım, ölçüm ve mücadele stratejileri bakımından oldukça dinamik bir yapı arz etmiştir¹. Yoksul kavramı ise en basit şekilde yaşamını devam ettirmeye yeterli geliri olmayan kişi olarak araştırmalarda tanımlanmaktadır. Yoksulluk, küreselleşmeyle birlikte önemli bir sorun haline gelmiş ve çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Bu çok boyutlu sosyal problemi çözümlenmek için bazı önemli kavramlar ve teoriler ortaya atılmıştır. Bu kavramlardan bazıları her dönemde kendini gösterecek bir yapıda olmayı başarmıştır. Bunlara en büyük örnek olarak mutlak ve göreceli yoksulluk kavramları gösterilebilir.

1.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, yoksulluk olgusu içinden temel yoksulluk tanımı olmasıyla bilinmektedir. Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da fertlerin biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyi olarak tanımlanmaktadır². Göreceli veya görelî yoksulluk ise insanın toplumsal bir birey olmasından yola çıkmaktadır. Tanım olarak ise görelî yoksulluk (ulusal yoksulluk düzeyi) bir toplumda kabul edilebilir tüketim düzeyinin altında kalmaya işaret etmektedir³.

Bu tanımlamalar yoksulluk sorununu tam olarak ele almasa da tanımlamasında ve kavramsallaştırılmasında oldukça yardımcı olmaktadır. Görelî veyahut göreceli yoksulluk camia refahının altında kalan bireyi temsil ediyorken, mutlak yoksulluk ise daha çok gıda ihtiyacı üzerinden bireyi tanımlamaktadır. Bu kavramlar yoksulluk sorununu ele almakla birlikte tam olarak çözümler sunmaktan uzaktır. Bunun nedeni ise bahsettiğimiz yoksulluğun çok katmanlı bir sorun olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kadar kapsamlı bir sosyal problemin belli tanımlamalarla ele alınması olası durumda değildir. Bu sebeple yoksulluk ile alakalı farklı kavramlar ortaya atılmıştır. Bunlara örnek olarak objektif-öznel yoksulluk, sosyal dışlanma, yoksulluğun kadınlaşması ve kentsel yoksulluk şeklinde kavramlar gösterilebilir.

¹ Ceren Uçar, **Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**, T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, s. 9.

² N. Janset Dinçoflaz, *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009, s. 17.

³ Ülker Şener, "Kadın Yoksulluğu", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, Ankara 2009, s. 1.

2. Sanayileşmenin Ortaya Çıkardığı Yeni Bir Sosyal Sorun: Kentsel Yoksulluk

Kentsel yoksulluk, sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yoksulluk türlerinden biridir. 1800'lü yıllardan beri dünyanın sanayileşmesiyle kırdan kente göç akını yaşandı. Bu iç göçün sonucunda şehirlerin dışına kurulan fabrikaların etrafında gecekondulaşma başlamıştır. Çeşitli ülkelerde farklı adlarla tanımlanan bu gecekondu mahallelerinde genelde fabrikada çalışan işçiler ve onların aileleri bulunmaktaydı. Küreselleşen ve hızla sanayileşen toplumların bu kesimlerinde kentin yaşam standartlarına kendini adapte edemeyen ve yoksul görünümde bulunan bir kesim ortaya çıktı. Bu kesimin uğraştığı sorun, geçim kaynağı bulmak ve kaynağın kent standartlarında kendi ailesine yetinmesini sağlamaktır. İşte bu durum kentsel yoksulluğun görülmesine ve bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sanayileşme ve kentleşmeye bağlı göç hareketlerinin kentlerde yoğunlaştırdığı nüfusun iş edinme ve yaşam koşullarını iyileştirme olanaklarının daralması, kentsel yoksulluğun temel nedenleridir⁴. Burada en önemli nokta iş olanaklarının gelişmemesi durumudur. Bu durum hem devletlerin sosyal devlet anlayışını tam olarak yansıtamaması hem de sanayileşmeyle iyice ortaya çıkan kapitalizmin getirdiği rekabet durumunun bir sonucudur. Bu sonuç, kentte yaşayan iş olanaklarından fazlaca yararlanamayan bir sınıfın oluşumunu göstermektedir. Bu sınıfın gerek ekonomik olarak zor durumda olması gerekse de yaşadığı kente uyum sağlamaması, *gecekondulaşma* kavramını ortaya çıkarmıştır. Gecekondulaşma sadece yapısal olarak değil, kültürel olarak da kente sunulmuştur. Kültürel olarak kente uyum sağlamayan veya sağlamak istemeyen bu kesim yaşadıkları kentin kenar mahalle olarak nitelendirilen kısımlarında yaşamaya başlamışlardır.

Kentsel yoksullukta temel ihtiyaç maddelerine ulaşmadaki gelir yetersizliğiyle birlikte barınma, kişisel güvenlik ve iş güvenliği, sosyal hizmetlerden yararlanma, eğitim gibi hizmetlerden yoksunluk söz konusu olmuştur⁵. Bu yoksunluklar, yoksulluğun bir kısır döngüye girmesine neden olmuştur. Yoksul kişiler çok nadir yoksulluk durumundan çıkabilmiş ve belli bir yaşam standardına ulaşabilmiştir. Kentte yaşamakta olan bireylerbelirli bir yaşam standardına ulaşmakta oldukça sıkıntı çekmişlerdir. Bu standartlardan uzakta yaşayan kentteki bireyler yoksullukla mücadele için çeşitli işlerde çalışmış ancak bu yerlerde geçici işçi konumunda olması bahse-

⁴ Özge Zeybekoğlu Dünder, "Türkiye'de Kentsel Yoksulluk Açısından Sosyal Belediyeciliğin Önemi", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 2, Antalya 2011, s. 118.

⁵ Gülsüm Gürler Hazman, "Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 467, Ankara 2010, s. 143.

dilen yoksulluk döngüsü içinden çıkamamasına sebep olmuştur. Kentsel yoksulluk çevresindeki bu bireyler yeniliklerden uzak kalarak topluma uyum sağlamayan bir duruma gelmiştir. Toplumsal uyumdan uzak olan bu bireyler ekonomik durumun getirdiği zorluklar nedeniyle psikolojik olarak yıpranmışlardır. Psikolojik olarak zorluk çeken yoksul kesimdeki bireyler, kent yaşamına katkıda bulunmamış; aksine içine doğru çekilerek belirli bir çerçevede kalarak sadece yaşadıkları yerlerdeki insanlarla iletişim halinde olmuşlardır.

Ekonomik koşulların ağırlığı, farklı sosyo-ekonomik gruplar üzerinde farklı etkilere yol açmış, insanları birbirine tahammül edemez hale getirmiştir⁶. Bu durum kentteki yoksul kesimlerle diğer kesimler arasındaki iletişimin zayıflamasına neden olmuştur. Sanayileşmenin hızlı olduğu dönemlerde sınıflar arasındaki iletişimin zayıf olmasının etkisiyle insanlar sadece kendilerine ait olan durumları düşünür hale gelmiştir. Kentin yoksul kesimlerinde yaşayan ve işsiz durumda olan bu kişiler para kazanmanın birçok yasal olmayan yolunu bulmaya çalışmaktadır. Yasal olmayan yollarla para kazanmaya çalışan bu kişiler arasında özellikle gençler çeteleşme yoluna gidebilmektedir. Kentin yoksul kesimlerinde yaşamakta olan bu gençler 'sokak çocukları' kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kavram aslında sanayileşmenin getirdiği 'sosyal dışlanma' kavramıyla ele alınması gereken bir konudur. Sosyal dışlanma kavramı gelişmiş ülkelerden sonra, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk analizlerinde kullanılmaya başlanmıştır⁷. Sanayileşen ülkelerde ortaya çıkan bu kavram aslında yoksul kesimi anlamak için en doğru kavramlardan biridir. Yoksul kesimlerde büyüyen gençlerin, çocukluk dönemlerinden beri maruz kaldıkları sosyal dışlanma durumu onları psikolojik olarak etkilemiştir. Bu etkinin bir sonucu olarak birlikte yasal olmayan işler yoluna gittikleri görülmüştür. Aslında kentsel yoksulluk gençleri, çocukları ve yetişkinleri fazlasıyla etkilemiştir. Neo-liberal dünya düzeninin bireye getirdiği düşünceler sonucunda maddiyat yani paranın en değerli amaçlardan biri olması dolayısıyla yukarıda bahsedilen olaylar gözlemlenmektedir.

Kentsel yoksulluk yukarıda bahsedildiği gibi birçok olay örgüsünü içinde barındırmakla birlikte çeşitli kavramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Kentsel yoksulluk, ele alınan ülkenin, ilin hatta ilçenin refah düzeyinin oldukça önemli olduğu bir sorundur. Dolayısıyla Türkiye konusu da ele alınırken meselenin genç bireylerden

⁶ Hüner Kule, Muharrem Es, "Türkiye'de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 50, İstanbul 2005, s. 280.

⁷ Fatime Güneş, "Kentsel Yoksulluk/ Dışlanma(mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir'de Belediyeden Yardım Alan Haneler", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 18, Konya 2009, s. 452.

yetişkin bireylere kadar herkesi kapsamı, bu toplumsal sorunun anlaşılması için en önemli noktadır. Türkiye’de bu konunun her noktasını doğru anlamak ve onlara göre çözümler üretmek ele alınan sosyal soruna çareler sağlayacaktır.

2.1. Kentsel Yoksulluğun Türkiye’deki Görünümü

Ülkemizde kentsel yoksulluk ele alınırken sanayileşmeyle başlayan büyükşehirlere doğru oluşan iç göçü; kırsal yoksullukla birlikte kentsel yoksulluk kavramını da birlikte ele almak gerekmektedir. 1960’lı yıllara kadar Türkiye’de nüfusun çoğu kırsal kesimlerde yer alırken hızla sanayileşmeyle ülkenin kırsal kesiminde yaşayan insanlar büyükşehirlere göç etmişlerdir. Bu yapılan iç göçlerle beraber özellikle büyük kentlerin kenar kesimlerinde gecekondulaşmalar görülmüştür. Bu tür yerleşim merkezleri, köy cemaati düzeyinde bütünleşebileceği gibi bazıları da birbirini tanımayan insanların toplandığı istasyonlar hâline dönüşmüştür⁸. Kenar kesimlerde yaşayan söz konusu kesim genellikle inşaat işçiliği gibi taşeron işlerde veyahut büyüyen sanayi firmalarında ucuz işgücü statüsünde çalışarak hane geçimini sağlamaya çalışmışlardır. Çalıştıkları işlerde çoğunlukla geçici işçi konumunda bulunan bu insanlar belirli bir refah düzeyini sağlayamadığı için genellikle ekonomik sıkıntılar çekmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca çoğu, kentin var olan kültürel yapısına uymaktansa kendi geldikleri gelenek ve kültürü kente taşımaya çalışmışlardır. Kültürel olarak ayak uyduramayan ve ekonomik sıkıntılarla boğuşan kesimler kırdan kente belirli nedenlerle göç etmişlerdir. Hızla endüstrileşen ülkemizin bu teknolojik gelişmeleri sadece kentle sınırlı kalmamıştır. Kırsal kesimlerde yapılan tarımsal faaliyetlerdeki makineleşme yukarıda bahsedilen insanların kırsal alanlardan kente göç etmesine neden olmuştur.

Bilgi çağındaki gelişmelere ayak uyduramayan insanlar teknolojik gelişmelerden de uzak kalmıştır. Bu gelişmelerden geride kalan ve ucuz işgücü olarak çalışan kesimlerin yoksulluğu sadece ekonomik şartlarla değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da kent standartlarının altında kaldığından, ekonomik desteğe muhtaç halde yaşamaya devam etmişlerdir. Ekonomik desteğe muhtaç kesimde özellikle kadınlar, söz konusu desteklere başvuran kişiler olarak yer almaktadır. Bunun nedeni ise yoksul kesimlerde kadınların genellikle iş sektöründen ziyade ev işlerinde yer almasıdır. Bu durum hanedeki erkeğin geçici işlerde ucuz işgücü olarak çalışmasıyla birleşince, kadınlar ekonomik destek almak için çeşitli kurum ve kuruluşlara başvurmak zorunda kalmıştır.

⁸ Muharrem Es, Ramazan Şengül, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Gebze Örneği”, İCANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara 2007, s. 361.

Ekonomik büyümenin, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir etken olduğu konusunda yaygın bir görüş vardır⁹. Bununla birlikte, mevzu bahis ekonomik büyüme sırasında elde edilen kazanımların hem kesimler hem de cinsiyetler arasındaki eşit bölüşümü oldukça önemlidir. Kentsel yoksulluk aslında bu noktada önümüze çıkan bir sosyal sorundur. Türkiye'deki ataerkil düzenin varlığı, kadınların hem kentsel bölgelerde hem kırsal kesimlerde daha yoksul durumda olduğu toplumsal bir gerçeklik ve sosyal sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu duruma kentte yaşayanlar arasında adil bölüşümün sağlanmaması da eklenince kentin alt kesimlerinde yaşayan kadınlar yoksullukla mücadele etmekte çoğunlukla büyük sıkıntılar çekmeye başlamıştır. Bu durum 'yoksulluğun kadınlaşması' kavramını sunmuştur.

3. Yoksulluk Sorununa Yeni Bir Bakış Açısı: Kadının Yoksullaşması

1900'lü yılların özellikle ikinci yarısında yapılan araştırmalar kadınların yoksullaşma ihtimalinin erkeklere oranla daha fazla olduğunu çeşitli şekillerde ortaya koymuştur. Bu sorun yıllarca konuşulmuş olmakla birlikte ilk olarak 1995 yılında önemli bir sosyal sorun olduğu kabul edilmiştir.

Bu toplumsal sorunun tetiklenmesinde ataerkil yapıdaki kültür ve ekonomik bakış açıları gibi çeşitli etkenler vardır. Bu boyutlarda yaşanan yoksunluk, yoksulluğun kalıcılaşmasına yol açmıştır¹⁰. Bu durum yıllardır çözülemeyen bir sorun olan yoksulluğa yeni bir kalıcı katman eklenmesinin nedenidir. Bu yeni katman, yoksulluğun kadınlaşması meydana getirilen çalışmalarda farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu araştırmalar farklı temel problemleri ortaya koymuştur. Özellikle istihdam alanındaki kadınlara sağlanan olanakların azlığı ve eğitim olanaklarına erişimdeki sıkıntılar bu toplumsal sorunu tetikleyen iki etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yoksulluğun kadınlaşması konusunda yapılan çalışmalarda kadın eğitiminin ve istihdamının arttırılmasının yoksulluğun kadınlaşmasını azaltacağı vurgulanmaktadır¹¹. Sadece kadınların istihdamı arttırılsa da bu durum tam olarak çözüme yakın hale bile gelmemiş; bu da ilgili sosyal problemin giderek derinleşmesine yol açmıştır. Derinleşen bu sıkıntı sadece doğru politikalar, toplumsal uygulamalar ve ataerkil

⁹ Yusuf Bayraktutan, Merve Akatay, "Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, Kocaeli 2012, s. 4.

¹⁰ Arzu Kılıç, Özlem Eştürk, Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ardahan 2016, s. 145.

¹¹ Gökhan Sayar Özkan, Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi İçinde KADIN, *Kadın ve Demokrasi Derneği Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 2, İstanbul 2016, s. 117.

sistemin topluma getirdiği kalıp hükümleri yıkarak kalıcı çözüm yolları bulunabileceğini göstermiştir. Yapılması gereken, sosyal yardımların ve ekonomik desteklerin kadının yüksek yararını gözeterek uygulanması gerektiğidir.

Yukarıda belirtildiği gibi kadının istihdam yaşamına katılması bu sosyal sorunun en önemli çözüm adımlarından biri olarak gözükmektedir. Fakat istihdamda yer alan kadınların aldığı ücretler ve işyerindeki statüleri yoğun bir tartışmamevzusudur. Genel olarak kadınlar emek piyasasında erkeklerden daha az ücret almakta, daha çok hizmet sektöründe düşük ücret ve statülü işlerde çalışmaktadır¹². Yaşamakta olan cinsiyetler arası statü ve ücret ayrımı kadınların sosyal yaşama katılımını azaltan nedenlerin başında gelmektedir. Toplumsal yaşama katılımın azalması ve bununla birlikte kadının toplumdaki yerinin azalması bize kadın yoksulluğunun ekonomik nedenlerini çok açık bir halde ortaya koymaktadır.

Söz edilen ekonomik nedenlere eklenen ve kadınların iş alanında yükselmesini engellemiş olan 'cam tavan sendromu' önemli bir noktada durmaktadır. Çalışma hayatlarında belli bir statüsü olan kadınların yükselmesini engelleyen durumlara *cam tavan sendromu* olarak adlandırılmaktadır. Cam tavan iş yaşamındaki kadınların kendi potansiyelini açığa çıkarmadaki en önemli engellerden biridir. Geleneksel cinsiyetçi değer yargılarından yola çıkarak kadınların yöneticilikte başarılı olamayacakları iddiasıyla, terfi amaçlı eğitim programlarında kadınlar tercih edilmemektedir¹³. Özellikle erkeklerin yoğun olarak çalıştığı sektörlerde çalışan kadınların yaşadıkları bu durum psikolojik manada kadını yıpratmakla beraber ekonomik manada da erkeklerden daha düşük statü ve ücretle çalışmasına neden olmaktadır.

Yönetici ve karar verici mercilerin çoğunlukla erkeklerden oluşması, kaynak tahsisinin ve kamu politikalarının *cinsiyet körü* olmasına yol açmaktadır¹⁴. Bu durum yukarıda söz konusu olan *cam tavanın* en belirgin göstergelerinden biridir. Bu durum, kadın yoksulluğunu tetiklemeyle kalmayıp toplumda cinsiyetler arası eşitsizlik ve adaletsizliği beraberinde getirmektedir. Bu eşit olmayan durumlar kamu veyahut özel sektör fark etmeksizin baş göstermektedir. Bu uygulamalar eğitim, spor, kültür ve sanat gibi etkinliklerde kadınların erkeklerden daha az yer almasına

¹² Aysun Yılmaztürk, "Türkiye'de Kadın Yoksulluğu, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt: 19, Sayı: 36-1, Balıkesir 2016, s.777.

¹³ Özgür Kaymak, *Yoksulluğun Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, 2011, s. 130.

¹⁴ Çağla Ünlütürk Ulutaş, "Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı: 21, İstanbul 2009, s. 31.

sebeptir. Sosyal hayattan dışlanan kadınlar kendi emeklerinin karşılığını yaşamları boyunca tam olarak alamamaktadırlar. Bu durum hem Türkiye’de hem de dünyada sosyal perspektifin cinsiyet temelli bir bakış açısına sahip olmasıyla daha da belirginleşmiş ve ataerkil bir düzenin varlığıyla kadınların eşitlik ve adaletten uzak bir noktaya gelmesi söz konusu olmuştur.

3.1. Dünyada ve Türkiye’de Yoksullaşan Kadınların Genel Görünümü

Dünyada ve Türkiye’de sosyal kesimlerin çeşitli toplumsal alanlara ulaşmakta sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle o kesimlerde yaşanan bir sosyal dışlanma söz konusudur. Bu sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan toplumdaki kesimlerden birisi de kadınlardır. Bilhassa eğitim ve istihdam alanında kadınların oldukça az yer almaları toplumsal dışlanmanın bir örneğini oluşturmaktadır. Bu örnek, ataerkil sistemin nedenlerinden biri olmakla birlikte ayrıca o sistemi oluşturan yapı taşlarından birisidir. Bu durum ataerkil sistemin devamını sağlamakta ve kadınların hem dünyada hem de ülkemizde yoksullukla savaşmasına neden olmaktadır.

Türkiye’deki ataerkil sistem hala gözle görülür bir şekilde tesirini sürdürmektedir. Kadınlar ve erkekler, hane içinde yaptıkları işler ve yüklendikleri sorumluluklar bakımından ailede farklı konumlanmaktadır¹⁵. Ataerkil sistemde hanedeki erkeğin görevi maddi açıdan evi geçindirmek olarak tanımlanırken kadının görevi ev işleri ve çocuklarla ilgilenmek olarak nitelendirilmektedir. Bu durum kadının maddi açıdan eşine bağlı bir şekilde yaşamasına ve sosyal yaşamdan uzak kalmasına neden olmaktadır. Kentlerdeki ataerkil sistemin yavaş yavaş kaybolmasıyla kadınların istihdam, spor, sanat ve eğitim alanlarındaki yeri artsa da Türkiye’de kırsal kesimlerinde yaşayan kadınlar halen içinde buldukları düzen dolayısıyla kentteki kadınlara oranla daha yoksul bir konumda bulunmaktadır.

Şehir ve kırsal alanlar fark etmeksizin kadın yoksulluğu dikkat edilen ve görülen bir yoksulluk türü değildir. Bu yoksulluğun görülme hali “gizli yoksulluk” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Gizli yoksulluk aile içi gelir ve tüketimin eşit olmayan biçimde dağıtılması sonucu oluşmaktadır¹⁶. Gizli olarak görülen kadın yoksulluğu ataerkil bir sistemin getirdiği kadının hane içindeki temsil durumu, kadınları top-

¹⁵ Asuman Altay, Esin Aslanpay, “Kadın Yoksulluğunu Anlamak: Türkiye’ye İlişkin Bir Değerlendirme”, *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 2016, Sayı: 4, s.10.

¹⁶ Özgür Kaymak, *Yoksulluğun Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, 2011, s. 29.

lum yaşamında ikinci plana itmektedir. Türkiye’de de bu durum söz konusudur. Sosyal hayatın ve toplumun kadınlarla ilgili yaptığı çalışmalarda bu gizli yoksulluk durumunu ve ataerkilliğin onlara dayattığı bu hane içi temsili toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında ele almadığı görülmektedir. Bu nedenle kırsal alanda veya kentsel bölgelerde yoksul durumda olan kadınlara yönelik yapılacak bütün çalışmalarda toplumsal görüşü geliştirmek önemli bir noktada yer almaktadır. Bu sosyal perspektifin iyileştirilmesi atılacak adımlarda önemli bir kazanç olarak gerçekleşecektir.

Türkiye’de iş yaşamına katılmakta zorluk çeken, bilhassa eşleri vefat eden kadınlar maddi sorunlar çekmektedir. Bunun sonucunda ihmal edilmeyecek sayıda kadın, asgari ölçüde geçimini sağlayacak bir gelirden bile yoksun kalmakta, sosyal desteğe muhtaç duruma düşmektedir¹⁷. Buna ek olarak boşanma sürecinden yeni çıkmış kadınlar ülkemizde ekonomik olarak güçlük çekmektedir. Bu durumdan kadınların ruhsal durumuda etkilenmektedir. Maddi ve psikolojik zorluklar, ülkede kadınların sosyal olarak ayrımcılığa maruz kaldığını göstermekle beraber sosyal yardım ve sosyal güvenlik konularında da sorunları olduğuna dair işaretler sunmaktadır.

Özetle; Türkiye’deki kadınlar hem uygulanan politikalar hem de ataerkil uygulamalar sonucunda bastırılmış ve belirli bir statüde tutulmaya çalışılmıştır. Şehir ya da kırdaki yaşamı fark etmeksizin ülkemizdeki her kadının toplumsal yaşam alanlarına erişimi ve bu alanlarda yüksek statüde bulunması kişiözürlüğü ve hakkı kapsamında değerlendirilmelidir. Kadınların bireysel özgürlüğünden mahrum bırakılması ve engellenmesi tekdüze yaşayan bir toplumu beraberinde getirir ve görüş ayrılığını ortadan kaldırır. Türkiye’de mevcut bu sıkıntılar ve ataerkil sistemin getirdiği tekdüzelik ancak gerçekçi politikalarla çözüme ulaşacaktır. Bu çözümler kadının toplum içindeki bireysel önemini arttıracak düzeyde olmalı ve bu amaç doğrultusunda sonuç vermelidir.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Yoksulluk birden fazla dinamiği olan bir olgudur. Bu dinamiklerin arasında önde gelen bir kavram olan yoksulluğun kadınlaşması özellikle ataerkil toplumlarda kadınların çalışma hayatında ve hane yaşamında geri plana atılması sonucu ortaya çıkmıştır. Hane ve çalışma yaşamında yapılan planlar özellikle erkekler üzerinden

¹⁷ Yılmaz Daşlı, Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım Programı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 33, 2016, s. 132.

yapılmaktadır. Sosyal yaşama katılımında kadınların geride bırakılması da bunun nedenleri arasında yer almaktadır.

Çalışmada açıklandığı gibi kadınların yoksullaşmasının en büyük sebeplerden biri toplumsal yaşama ve iş yaşamına katılım sırasında bir dışlanmaya maruz kalmalarıdır. Bu toplumsal dışlanma özellikle ataerkil toplumlarda görülmekte; onların iş yaşamında yükselmesini engellemektedir. Bu durumda kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasına darbe vuran bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik bağımsızlıklarını sağlamakta zorluk çeken kadınlar psikolojik olarak da bu durumdan etkilenmektedir. Buna ayrıca kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rolleri de eklenince iş yaşamındaki kadınlar olumsuz olarak etkilenmektedir.

Yoksul kadınların toplumsal ve iş yaşamında yaşadıkları sıkıntılar, ruhsal zorluklar ve ekonomik bağımsızlıklarını tam olarak kazanamamalarının etkilerini ortadan kaldırmak için sosyolojik ve psikolojik çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar kadınların benliğini keşfetmeye, kendisine olan özgüveninin artmasına yönelik amaçlar taşımaktadır. Bu çalışmalar makro düzeydeki politikalarla desteklenmelidir. Eğitim, toplumsal çevre ve istihdam alanında yapılacak uygulamalar, sosyal bakış açısını değiştiren temelde yapılmalıdır. Bu perspektifi değiştirecek uygulamalarla kadın haneden çıkarılarak ve iş yaşamına katılımı sağlanarak toplum içindeki yeri sağlamlaştırılmalıdır. Cam tavan sendromundan kurtulan kadınlar böylelikle çalıştıkları iş yerlerinde rahatça daha yüksek statülere ulaşacaktır. Kadın yoksulluğu ele alınırken aile ve toplumun yaşam biçimini ele almak yapılacak çalışmalarda önemli bir rol oynayacaktır. Yoksulluk ve kadın odağında yapılacak çalışmalar yoksul kadının sosyal yaşamda maruz kaldığı toplumsal dışlanmanın değişmesini sağlamayı amaçlamalıdır. Sosyal olarak yapılacak her değişim kadının düşünsel özgürlüğünü eline almasına yardımcı olacaktır.

Kentsel yoksulluk çeşitli dinamikleri barındıran bir olgudur. Bu dinamikleri anlayabilmek için Türkiye'deki sanayileşmenin dinamiklerini çözümlenmek gerekmektedir. Tarımdaki makineleşmenin Türkiye'de kırsal alanlardan kentsel bölgelere yapılan iç göçü arttırdığı bilinmeli. Bu insanların vasıfsız nitelikte olması da unutulmaması gereken dinamiklerden biridir. Söz konusudynamikler ele alındığında kentsel yoksullukla mücadele edebilmek için insanların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve kentin kültürlerini benimsemesi için yaşadıkları kentlerde sosyal adaptasyon çalışmaları yapılmalıdır. Yapılacak bu çalışmalar kentte yaşayan yoksul kesimin vasfını

arttırmakla birlikte ekonomik yardımlardan faydalanmaktansa kentsel yaşamda iş bulma oranını çoğaltacaktır. Göç eden bireylerin kentin kültürel, ekonomik ve sosyal yaşamına adaptasyon göstermesiyle sosyal refah düzeyi artacaktır. Sosyal refah düzeyinin artması,kenar mahallelerdeki suç oranlarının düşmesiyle bu alanlarda yaşayan gençlerin eğitime entegre olabilmesinin yolunu açacaktır. Bu olumlu sonuçlar yaşanan kentin sosyal refah düzeyini arttırmakla beraber kent içindeki ekonomik adaleti sağlayacaktır. Ekonomik ve sosyal adalet kent içindeki dengeyi sağlamak adına oldukça önemli bir adım olacaktır. Böylece sosyal refah artacak ve kentin her kesiminin birbiriyle olan iletişimi de artacaktır. Sosyal statü farkının azaldığı bir ekonomik yapı kentsel yoksulluğun çözümüne doğrudan etki edecektir.

KAYNAKÇA

Altay, Asuman / Aslanpay, Esin, “Kadın Yoksulluğunu Anlamak: Türkiye’ye İlişkin Bir Değerlendirme”, Karatahta İş Yazıları Dergisi, Yıl: 2016, Sayı: 4, 1-30.

Bayraktutan, Yusuf / Akatay, Merve, “Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2012, Sayı: 24, (S. 1-34).

Daşlı, Yılmaz, “Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım Programı: Sivas Örneği”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2016, Sayı: 33, (S. 130-147).

Dinçoflaz, N. Janset, Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Es, Muharrem / Şengül, Ramazan, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Gebze Örneği”, İcanas 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Yıl: 2011, (S. 353-374).

Güneş, Fatime, “Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (Mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2009 Cilt: 9, Sayı: 18, (S. 449-470).

Gürler Hazman, Gülsüm, “Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü”, Türk İdare Dergisi , Yıl: 2010, Sayı: 467, (S. 135-152).

Kaymak, Özgür, Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yıl: 2011, (S. 1-209).

Kılıç, Arzu / Eştürk, Özlem, “Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu”, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:2016, (S. 144-153).

Kule, Hüner / Es, Muharrem, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl: 2005, Sayı: 50, (S. 289-300).

Sayar Özkan, Gökhan, “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi İçinde Kadın”, Kadın ve Demokrasi Derneği Kadın Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 2, Sayı: 2, (S. 106-119).

Şener, Ülker, “Kadın Yoksulluğu”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Yıl: 2009, (S. 1-11).

Uçar, Ceren, Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri, T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011.

Ünlütürk Ulutaş, Çağla, “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Yıl: 2009, Sayı: 21 , (S. 25-40).

Yılmaztürk, Aysun, “Türkiye’de Kadın Yoksulluğu, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 19, Sayı: 36-1, (S. 769-796).

Zeybekoğlu Dünder, Özge “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Sorunu Açısından Sosyal Belediyeciliğin Önemi”, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Yıl: 2011, Cilt: 1, Sayı: 2, (S. 117-126).